

Cebeci Ocağı da Yeniçeri Ocağı gibi orta ve bölüklere ayrılırdı. Bunların bir kısmı nakkaşân, tırgerân, tûğî ve saykalî gibi özel isimli bölüklerdi. Bölük sayısı almış altıya, cemaat ortası adedi ise almış ikiye varırdı.

Ocağın en büyük zâbiti cebecibaşı idi. Bunun teşrifattaki yeri kapıcılar kethüdâsından sonra, topçubaşından önce gelirdi. Bu makama ocak içinden tayin yapıldığında genellikle başkethüdâ cebecibaşı olursa da bazan cebehâne başçavuşunun da getirildiği olurdu. Ocağın cebecibaşından sonra gelen yüksek rütbeli zâbitleri dört kethüdâ ile cebeciler başçavuşu idi. Bunların ardından orta ve bölük kumandanları, daha aşağıda odabaşılar, onların da altında her birine usta denilen öteki küçük rütbeli zâbitler gelirdi. Cebeci Ocağı'nda ayrıca kalem işlerini yürüten cebeciler kâtibi, başhalife ve kesedar gibi görevliler de vardı. Bunlar cebehâne masraflarını, cebecilerin ulûfe defterlerini tutarlardı. Her cebecibaşı değişikliğinde cebehânedeki mühimmatın hesabı çıkarılarak noksan ve fazlalık tesbit edilir, eksik mühimmatın yarısını cebecibaşı, öbür yarısını ise cebehâne başhalifesi öderdi. Cebecibaşının görevlerinden biri de Ahırkapı, Ayasofya ve Hocapaşa taraflarının asayişini sağlamaktı.

Ordunun başında padişah veya serdâr-ı ekrem sıfatıyla sadrazam sefere çıkarsa cebecilerin tamamı, eğer bir başkası serasker sıfatıyla orduya kumanda ederse gereği kadar cebeci katılır ve cebehâne götürülürdü. Cebecilerin mevcudu Yeniçeri Ocağı'ninkine paralel olarak azalıp çoğalmıştır. Kanûnî devrindeki sayıları 700 iken XVI. yüzyılın sonlarında 4000'e yaklaşmış, IV. Murad zamanında 7000-8000'e varmış, fakat daha sonra 2500 civarına düşmüştür.

Cebeciler kış aylarında haftada bir, yaz aylarında ise haftada iki gün tüfek tâlimi yaparlardı. Maaşlarını öteki kapıkulu ocakları gibi ulûfe veya mevâcib adıyla üç ayda bir alan cebeci neferlerine ayrıca yılda bir defa 30'ar akçe yay parası (âdet-i kemanbahâ) verilirdi. Cebeci maaşları için gerek merkezdeki gerekse taşradaki kale cebehânelerinde muntazam mevâcib defterleri tutulurdu.

Yeniçerilerin mevcut olduğu bazı serhad kalelerinde bulunan cebecilerin başındaki âmirlere de cebecibaşı adı verildiği olurdu. Ancak merkezdeki asıl cebecibaşı ile karıştırılmamaları için bunlara genellikle cebecibaşı vekili denirdi.

Cebecilerin kışları Ayasofya Camii karşısında idi. Bunların yanında malzeme deposu ile her cins malzemenin yapıldığı ve tamir edildiği atölyeler bulunurdu. İmal edilecek malzemenin temini için gerekli para mühimmat akçesi adıyla devlet hazinesinden tahsis edilirdi. Gerekirse ocak dışındaki esnafa da ücreti ödenerek mühimmat imalâtı için siparişi verilebilirdi. Ocak için gerekli çadırların kumaşı Mehterhâne'den satın alınır ve çadırlar çadırcılar esnafına yaptırılırdı. Taşradaki kale cebehânelerine mühimmat gönderilmesi işi, oralardaki cebecibaşı vekillerinin arzı üzerine merkezden görevlendirilen mübaşirler tarafından yerine getirilirdi.

Cebeci Ocağı Yeniçeri Ocağı'nın ilgası ile birlikte 1826 yılında ortadan kaldırılmış, fakat kısa süre sonra yapılan bir düzenleme ile Cebehâne-i Âmire adıyla yeniden kurulmuştur. Hazırlanan kanunnâmeye göre cebecibaşı tabirinin yerini "cebehânecebaşı" almış ve ocağın mevcudu 1054 kişi olarak belirlenmiştir. Yeni ocağa alınacak neferler için on beşotuz yaş sınırı da getirilmiştir. Cebehânecebaşı'dan sonra cebehâne nâzırı ge-

lirdi. Nâzır cebehânenin teknik işlerinden sorumlu idi. Yeni sisteme göre cebehâne neferleri iki ana kola ayrılmış, bunların her biri sağ ve sol kol bölükbaşısı adı altında iki zâbitin emrine verilmiştir. Bunların üstünde iki beşyüzbaşı ile bir başbölükbaşısı vardı. Bölükbaşılarının altındaki 105'er kişilik beşer safın başında birer yüzbaşı bulunurdu. Kumanda zincirinin en altında bulunan onbaşlıların emrinde ise onar nefer vardı. Her safı birer imam, sancaktar ve çavuş ile hepsine birden iki yoklama kâtibi, tabip ve cerrah tayin edilmişti. Yeni düzenlemeye göre cebeci neferleri her gün kışlarında "kuru tâlim"le meşgul olacaklar, pazartesi ve perşembe günleri ise Sultanahmet Meydanı'nda ateşli silâhlarla tâlim yapacaklardı.

Cebehânedeki görevli bir nefer on iki yıl hizmetten sonra dilerse emekliye ayrılabilirdi. Yaşlılık veya hastalıktan dolayı emekli olursa maaşının yarısı ile, savaşta yaralanmışsa üçte ikisi veya duruma göre daha fazlasıyla emekli olabilecekti.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, IX, 281; LII, 112; LIII, 85; LVIII, 200; BA, MAD, 792, 795, 16.315, 21.179; BA, HH, 17.655, 19.471; BA, Cevdet-Askerî, nr. 2557, 2708, 3852, 6979, 13.180, 14.347, 23.599; BA, KK, 7413; Ayn Ali, *Kavânin-i Âl-i Osmân*, s. 90; Silâhdar, *Târih*, I, 12; d'Ohsson, *Tableau g n ral*, VII, 362-363; Marsigli, *Osmanlı İmparatorluğunun Askerî Vaziyeti*, s. 89; Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, II, 3-31; a.mlf., "Cebeci", *İA*, III, 35-36; Pakalın, I, 263-264; Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı Askerî Teşkilâtı ve Kıyafeti* (nşr. N. Türsan — Ş. Türsan), Ankara 1983, s. 3; Abdülkadir Özcan, "Fâtih'in Teşkilât Kanunnâmeleri ve Nizâm-ı Âlem İçin Kardeş Katli Me-selesi", *TD*, sy. 33 (1982), s. 32.

YASEMİN KILIÇARSLAN

CEBEHÂNE-i ÂMİRE

(bk. CEBECİ).

CEBELE

(جبلة)

Suriye'de
Lazkiye'nin güneydoğusunda
küçük bir liman şehri.

Nusayriye dağı eteklerinde kurulmuş olan Cebelle, eski tarihlerden beri önemli bir ticaret merkezi ve Ortaçağ'ın müstahkem şehirlerinden biriydi. Hz. Ömer zamanında Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın kumandanlarından Ubâde b. Sâmit tara-

Cebeciler kethüdâsı (Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı Teşkilâtı ve Kıyafeti-i Askeriyyesi*, İÜ Ktp., TY, nr. 9391)

findan fethedildi (17/638). O sırada Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde bulunan Suriye'nin sahil şehirlerinden Lazkiye'nin fethi üzerine Rumlar Cebele'yi tahliye ettikleri için İslâm ordusu hiçbir mukavemetle karşılaşmadan şehre girerek surları ve kaleyi tahrip etti. Daha sonra Muâviye b. Ebû Süfyan surların dışında yeni bir kale inşa ettirerek buraya müslümanları yerleştirdi.

Uzun yıllar İslâm hâkimiyetinde kalan şehir 245'te (859-60) vuku bulan depremde büyük zarar gördü. Hamdânî Emîri Seyfûddeve'nin ölümü üzerine 968'de Bizans İmparatoru Nikephoros Phokas, 975'te de Iohannes Çimiskes tarafından işgal edildi. Kadı İbn Suleyha (Ebû Muhammed Ubeydullah b. Mansûr) 1080'de Rumlar'ı kovarak şehre hâkim oldu ve Trablusşam'da hüküm süren Ammâroğulları'nı metbû tanıyarak hâkimiyetini sürdürdü. Antakya'yı işgal eden Haçlı reislerinden Godefroi de Bouillon ile Robert de Flandre 1099 yılı Şubat ayı sonunda Cebele'yi ele geçirdiler ve buradan Arka'ya hareket ettiler.

Kadı İbn Suleyha daha sonra Ammâroğulları'yla ilişkilerini kesti ve Fâtımîler yerine Abbâsîler adına kutbe okutmaya başladı. Bunun üzerine Fahrülmülk İbn Ammâr Dimaşk Selçuklu Meliki Dukak'a haber gönderip onu Cebele'yi zaptetmesi için tahrik etti. Dukak Atabegi Tuğtegin ile birlikte şehri kuşattıysa da sonuç alamadı (1100). Ardından Haçlılar şehre göz diktiler. Tancred Lazkiye çevresini işgal ederek daha güneyde bulunan Cebele'yi ele geçirmeye teşebbüs etti. 1100'de Bahemund da Cebele'ye başarısız bir sefer düzenledi. Tancred 1101'de şehri tekrar kuşatınca İbn Suleyha Haçlılar'la başa çıkamayacağını düşünerek Atabeg Tuğtegin'e haber gönderip Cebele'yi Dukak'a teslim etmeye karar verdiğini bildirdi, ailesi ve ağırlıklarıyla Bağdat'a ulaşınca kadar bir muhafız birliğinin kendisine refakat etmesini istedi. Tuğtegin bu teklifi kabul ederek oğlu Bôri'yi gönderip şehri teslim aldı. Bu gelişmelerden haberdar olan Trablusşam Hâkimi Kadı İbn Ammâr Dukak'a, İbn Suleyha'yı kendisine teslim etmesi halinde 300.000 dinar vereceğini bildirdi. Ancak Dukak böyle bir davranışı tasvip etmedi (1101).

Cebele'yi teslim alan Bôri ve adamları halka çok kötü davranmaya başladılar. Halkın şikâyeti üzerine İbn Ammâr asker göndererek Cebele'yi zaptetti ve Bô-

ri'yi esir aldı. Önce Trablusşam'a götürülen Bôri burada İbn Ammâr'dan yakın ilgi gördü ve daha sonra babasının yanına gönderildi. İbn Ammâr bu hareketinden dolayı Tuğtegin'den özür diledi ve şehrin Haçlı istilâsına mâruz kalmamasından endişe ettiği için böyle davranmak zorunda kaldığını bildirdi. Böylece Cebele tekrar Ammâroğulları'nın hâkimiyetine girdi. Haçlılar'a karşı yardım sağlamak niyetiyle Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar ve Abbâsî Halifesi Müstazhir-Billâh ile görüşmek için Bağdat'a giden İbn Ammâr dönüşünde Trablusşam'ın Haçlılar tarafından işgal edildiğini duyunca Cebele'ye gitti. Tancred 1109 Mayıs'ında şehri kuşatınca İbn Ammâr onun vassâli sıfatıyla burada kalması şartıyla teslim oldu. Ancak Tancred sözünde durmadı ve onu şehri terketmek zorunda bıraktı (23 Temmuz 1109).

Yaklaşık seksen yıl Haçlı işgali altında kalan Cebele, Kadı Mansûr b. Nebî'in davet ve teşvikiyle Selâhaddin-i Eyyûbî tarafından fethedildi (18 Cemâziyelevvel 584/15 Temmuz 1188). Selâhaddin Cebele'de işleri yoluna koyduktan sonra şehri Şeyzer Hâkimi Sâbikuddin Osman b. Dâye'ye tevdi ederek oradan ayrıldı. Eyyûbî Hükûmdarı el-Melikü'l-Kâmil 1221'de Dimyat'ı tahliye etmeleri şartıyla Cebele ile birçok sahil şehrini Haçlılar'a bırakacağını bildirdiyse de Haçlılar bunu kabul etmediler. 1192-1285 yılları arasında Templier ve Hospitalier şövalyeleri şehri ele geçirmek için sürekli mücadele verdiler. 628'de (1230-31) Cebele'ye girip birçok esir ve ganimet aldılar, fakat daha sonra üzerlerine gönderilen kuvvetler karşısında esir ve ganimetleri iade etmek zorunda kaldılar. Memlûk Sultanı Kalavun 1285'te şehri zaptederek idarî açıdan Hama'ya bağladı. Yavuz Sultan Selim 1516'da Cebele'yi de Osmanlı topraklarına kattı. XIX. yüzyılda Cebele Beyrut vilâyetinde Lazkiye sancağına bağlı ve 5000 nüfuslu bir kaza merkezi olup 216 köyü vardı. Bugün Cebele bölgesinin merkezi olan Cebele'de şehir nüfusuna kayıtlı 32.000 kişi vardır. Ancak dışarıdan gelenlerle bu rakam 45.000-50.000'i bulmaktadır. Küçük bir limanı olan şehrin ekonomik hayatı tarım ve ticarete dayanmaktadır. Cebele'de dört lise, dört ortaokul ve on iki ilkokul vardır. 1968'de kurulan Kültür Merkezi'nin 8000 ciltlik bir kütüphanesi mevcut olup merkez tarafından *et-Türâsü'l-İslâmî* adlı aylık bir dergi yayım-

lanmaktadır. Şehirdeki on iki cami ve mescidin en önemlileri Memlûk Sultanı Kalavun (1280-1290) adına yaptırılmış olan el-Câmiu'l-Mansûrî ile meşhur sûfî İbrâhim b. Edhem'in (ö. 161/777-78) adını taşıyan Câmiu's-Sultân İbrâhim'dir. İbrâhim b. Edhem'in mezarının burada olduğu rivayet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 190-191; Ya'kûbî, *Kitâbü'l-Büldân*, s. 325; İbn Hurdâzbi, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 76, 98; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IX, 243; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, s. 165, 178; *Azîmî Tarihi* (Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: h. 430-538) (trc. ve nşr. Ali Sevim), Ankara 1988, s. 26, 27, 30; İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (Zekkâr), s. 226, 527; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 105-106; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 492; VII, 87; X, 308, 311-312, 411, 454; XII, 7, 9, 12, 49, 50, 110, 329, 504; Ebû'l-Ferec, *Târîh*, II, 448, 509; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 1770; Ali Cevâd, *Memâlik-i Osmâniyye'nin Târîh ve Coğrafya Lugatı*, İstanbul 1313-17, I, 281; Philip K. Hitti, *Târîhu Sûriye ve Lübnân ve Filistin*, Kahire 1958-59, II, 195, 203, 228; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 581; Kemal M. Salîbî, *Syria Under Islam*, New York 1977, s. 70; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçuklular Tarihi*, Ankara 1983, s. 252-254, 258; Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Devrinde Eyyûbîler Devleti*, İstanbul 1983, s. 105-132; Coşkun Alptekin, *Dimaşk Atabegliği*, İstanbul 1985, s. 16, 17, 26, 29, 38, 87; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, 24, 208, 231-232, 250; II, 9, 27, 44, 47, 53, 54, 95, 151, 256, 260, 394; III, 70, 75, 86, 89, 151, 181; Fr. Buhl, "Cebele", *IA*, III, 36-37; N. Elisséeff, "Djâbala", *EI*² (İng.), II, 353.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

CEBELE b. EYHEM

(جبلة بن الأيهم)

Ebû'l-Münzir Cebele b. el-Eyhem
el-Gassânî
(ö. 21/642'den sonra)

Suriye'de
hüküm süren Gassânîler'in
son emîri.

Ata binince ayakları yere değecek kadar uzun boylu olduğu söylenen Cebele b. Eyhem'in hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Bizans kaynaklarında, belki de Herakleios'un Suriye ve Filistin'deki Sâsânî işgaline son vermesinden sonra, çok güçsüz ve önemsiz bir duruma gelmiş olmalarından dolayı, son Gassânî emîrlere ve bu arada Cebele'ye hiç yer verilmemiştir. Gassânîler'in Cefneoğulları koluna mensup olan Cebele aslen Yemen'in Ezd kabilesine mensuptu. Bu bakımdan Medine'de yaşayan Evs ve Hazrec kabileleriyle akraba idi. Hz. Peygam-